

Bijlage VWO
2010

tijdvak 1
extra afnamemoment

kunst

beeldende vormgeving - dans - drama - muziek - algemeen

Tekstboekje

Tekst 1

“Le Nôtre is de schepper van het Franse tuinontwerp, waarbij de perken de vorm van geometrische figuren krijgen terwijl hun groei met passer en liniaal wordt gereguleerd. Al even symmetrisch waren de ‘waterkunstwerken’ ontworpen, zoals het bassin van Latona in Versailles. Daarin zitten op regelmatige afstanden kikers in een kring, die exact dezelfde onberispelijke bogen water spuiten. Diezelfde geest ademt ook het menuet, misschien wel de meest opmerkelijke dans die ooit is bedacht. Want daarin is het gelukt om verlamme gedwongenheid, afgemetenheid en marionetachtige bewegingen te koppelen aan betoverende gratie, levendigheid en lichtheid.

In feite was het hele salonleven van die tijd een menuet. Men kreeg precies voorgetekend hoeveel passen men moest maken voordat men mocht buigen, welke lijn deze buiging moest beschrijven en hoe diep zij in elke afzonderlijk geval moest zijn. In deze wereld bestaat er niets dat niet is onderworpen aan een minutieus en weldoordacht protocol, niets dat aan het toeval wordt overgelaten. Het hele leven is hier een tekenbord met millimeterruitjes, of een schaakbord waarop bepaalde gelijksoortige figuren hun voorgeschreven bewegingen maken.”

Tekst 2

Dichter en toneelschrijver P.C. Hooft (1581-1647) bezocht al op jonge leeftijd Italië en Frankrijk. Terug in de Nederlanden schreef hij in 1605 het herdersspel *Granida*. Het is een toneelstuk in vijf bedrijven over de liefde tussen de Perzische prinses Granida en de herder Daifilo.

Het eerste bedrijf speelt zich af op het platteland. Granida is verdwaald en ontmoet de herder Daifilo en herderin Dorilea, die hij vergeefs heeft proberen te verleiden. Zodra Daifilo Granida ziet, verliest hij elke interesse in de herderin. Verlieft biedt hij de dorstige prinses een schelp water aan. Granida stelt dit op prijs en roemt de genoegens van het eenvoudige landleven. Daifilo volgt haar, hoewel Dorilea waarschuwt het landleven niet in te ruilen voor het valse leven aan het hof.

Daifilo is verliefd en wil meer dan een avontuurtje. Om bij Granida te kunnen zijn treedt hij in dienst van de Perzische edelman Tisiphernes, huwelijkskandidaat voor de prinses. Ostrobas, kroonprins van de Parthen, is zijn concurrent. Een duel moet uitmaken wie van hen Granida zal trouwen en wie daardoor koning van Perzië wordt. De nacht voor het duel klaagt Daifilo over zijn lot, niet wetende dat Granida hem kan horen. Hij komt tot de conclusie dat er geen hoop is voor zijn liefde.

Daifilo biedt Tisiphernes aan om hem te vervangen in het duel. Met gesloten helm, dus onherkenbaar, verslaat hij Ostrobas. De koning, die van de persoonsverwisseling niets weet, schenkt zijn dochter aan Tisiphernes.

's Avonds bekennt Granida aan Daifilo dat hij degene is die zij wil, zelfs als ze daarvoor afstand moet doen van haar koninklijke status. Samen met haar voedster bedenkt ze een plan om onder het huwelijk met Tisiphernes uit te komen.

Tisiphernes hoort van de voedster dat Granida die nacht is ontvoerd naar de godenwereld. Teleurgesteld vertrekt hij en schenkt zijn bezit en positie aan Daifilo, die voor hem Ostrobas versloeg.

In het laatste bedrijf treffen de 'ontvoerde' Granida en Daifilo elkaar op het platteland. Hun geluk wordt wreed verstoord als een vriend van de verslagen Ostrobas hen gevangen neemt. Dan verschijnt Tisiphernes, die de zaak ten goede keert. Diep onder de indruk van de oprechte liefde tussen Granida en Daifilo, vergeeft hij hen de list van de ontvoering en bepleit hij bij de koning die liefde te bekronen met een huwelijk. De koning stemt toe. Daifilo wordt zijn opvolger en mag trouwen met Granida.

Tekst 3

De rederijders maakten in hun stukken gebruik van anonieme koren die buiten het verhaal commentaar leverden op handelingen en gebeurtenissen binnen het verhaal.

P.C. Hooft is wellicht de eerste die in *Granida* (1605) de term 'rey' gebruikte. Een rei is een groep dansende toneelspelers die gezamenlijk een onderdeel van een toneelstuk zingt of reciteert. Het gedeelte van de tekst dat door de rei wordt gezongen (het betreft altijd lyrische gedeeltes) heet vervolgens ook rei.

Tekst 4

De wc die de wereld schokte:

Het leek destijds een goed idee. Waar New York duidelijk behoefte aan had, was een Vereniging van Onafhankelijke Kunstenaars. Die zou elk jaar een tentoonstelling houden, waarvoor elke schilder of beeldhouwer werk kon inzenden en dat werk zou op de een of andere manier getoond worden. Er zouden geen jury's of beoordelaars zijn; de kunstenaar zou simpelweg een bedrag van zes dollar moeten betalen en dan zou zijn werk in de expositiehal van de vereniging tentoongesteld worden.

Alleen gebeurde er op een gegeven moment iets onvoorziens. Op een lentedag in 1917 keken de organisatoren van de komende tentoonstelling in grote consternatie naar een van de inzendingen. De sculptuur – is dat wat het was? – ging vergezeld van een brief van ene mijnheer Richard Mutt, die zijn zes dollar bijvloot. Het object droeg de handtekening van de kunstenaar – R. Mutt – en had een titel, *Fountain*. (...)

Eenennegentig jaar geleden vond er enige discussie plaats en werd door een kleine meerderheid besloten dat het object teruggestuurd zou worden naar mijnheer Mutt met de kritiek dat wat zijn object ook moest verbeelden, het geen plaats verdiende in een kunstexpositie. Heel snel bleek dat er geen Richard Mutt bestond. De man achter de bizarre en ongelooflijke inzending bleek een van de directeuren van de vereniging zelf, een amusant en vermetel Frans kunstenaar, die nog maar pas in Amerika was aangekomen, met de naam Marcel Duchamp. Hij trok zich terug uit de vereniging en de kunst was nooit meer hetzelfde.

Tekst 5

Dada was een oneerbiedige anti-kunstbeweging die in Europa ontstond in de vergiftigde atmosfeer van de Eerste Wereldoorlog.

Deze beweging-die-geen-beweging-was werd geboren in Zürich, waar in 1916 het Cabaret Voltaire werd geopend. Dadaïsten lazen hier nonsenspoëzie voor of zongen, gehuld in waanzinnige kostuums en maskers, vreemde, zelfgecomponeerde liederen. Het meest spectaculaire optreden vond plaats in april 1919. De gebruikelijke artiesten stonden op het podium en beledigden het publiek, lazen voor uit nog onvoltooide manuscripten, reciteerden gedichten, presenteerden een onbeholpen modernistisch ballet en - het succes van de avond - organiseerden een simultaangedicht dat door twintig deelnemers werd voorgelezen.

Het programma van dada, voor zover dat al bestond, was eenvoudig en volstrekt negatief. De aanhangers waren er van overtuigd dat alle kunstenaars hun ware roeping hadden verraden door samen te werken met uitbuiters en cultuurbarbaren uit de bourgeoisie. Kunst was op zo'n funeste wijze in diskrediet gebracht dat het te laat was om haar te zuiveren, te verbeteren of te vernieuwen. Het ging erom haar te vernietigen.

Dat was uiteraard een paradoxale opgave: de poging om de kunst af te schaffen produceerde onvermijdelijk kunst. En een aantal van die producten leverden interessante bijdragen aan het modernisme. Technieken als collage, montage en assemblage bleken bijvoorbeeld baanbrekend in de beeldende kunst van de twintigste eeuw.

Tekst 6

Samen met studiegenoten Ger van Elk en Bob Wesdorp richt Willem Theodoor Schippers zich op het maken van A-dynamische kunst. De A-dynamische Groep laat zich inspireren door het werk van Marcel Duchamp en andere Dadaïsten. De ideologie van de A-dynamische groep blijkt voor een groot gedeelte overeen te komen met de ideeën van de uit Litouwen afkomstige George Maciunas, oprichter van de internationale kunststroming Fluxus.

Het idee van de Fluxuskunstenaren is dat het publiek zou participeren op de gemaakte kunst en aansluiting zou vinden bij het dagelijks leven. Een duidelijk voorbeeld hiervan is het evenement op het strand van Petten. Gekleed in een lange regenjas, gooide Schippers onder grote internationale media belangstelling een flesje Green Spot limonade in zee leeg. Dit was Fluxus-kunst.

Tekst 7

Honds

Tout Amsterdam was op 19 september 1986 bij de première van *Going to the Dogs*, een toneelstuk in vier bedrijven van Wim T. Schippers. Een fraai familiedrama vol verrassende wendingen en ontknopingen, met een vleugje Tsjechov. Waarom was de Stadsschouwburg tot de nok toe vol en moest er zelfs een nachtvoorstelling ingelast worden?

De zes personages werden vertolkt door voor politietaken afgekeurde herdershonden. Nu mochten ze, na negen maanden repeteren, optreden in Schippers' salondrama. Ze blaften, snuffelden en deden hun behoefte in Amsterdams meest eerbiedwaardige theater. Honden op het toneel! En honderden mensen kwamen kijken!

De voorstelling was een oude wens van Schippers. "Kunnen honden wel gelukkig zijn?" vraagt hij zich in de tekst af. Ze zijn vooral onrustig. Ze draven heen en weer, achter elkaar aan, om elkaar heen. Er schuilt ook ontroering in, zoals wanneer een van hen tuurt naar een portret van een herdershond. Wat denkt de hond? Ben ik dat, is het een wijfje? De publieksreacties zijn eerder extreem lyrisch dan ontnuchterend of beschouwend. Dat zegt veel over de toeschouwers. Maar om hen maalden de honden niet, die wilden hun bot. Hector heeft de zwaarste rol: hij moet lang en verwoed blaffen tegen het fluweelrode gordijn, waarachter zich van alles afspeelt waar niemand iets van weet. Hij wel. Hij ruikt. De neus van de hond is de motor van hun lichaam, en dan zijn we ver van Tsjechov en gewoon in de onbekende hondenwereld waarin honden ineens worden wat ze zelf niet wisten: verrassende acteurs.

Tekst 8

Wim T. Schippers vertelt dan over zijn toneelstuk *Going to the Dogs*, dat een paar jaar geleden op de planken stond met in de hoofdrollen zes herdershonden. Waarbij het echte, grote toneelstuk natuurlijk was dat daar mensen naar kwamen kijken, zalen vol. Maar het was ook een statement, een pleidooi voor het auteurstheater. Want honden doen tenminste wat het baasje, oftewel de toneelschrijver wil. Gewoon voor een aai over de bol en een flinke kluif en verder zeuren ze niet.

Tekst 9

Leden van Shoqs staan woensdag massaal vijf minuten stil.

Reizigers op Utrecht Centraal opgelet! Twijfel niet aan je verstand als je woensdag honderden mensen op hun plaats ziet 'bevrozen'. De Nederlandse groep Shoqs voert dan zijn eerste flashmob uit, waarbij de deelnemers van het ene op het andere moment stokstijf in hun houding blijven staan. De reden? "We willen de saaie forenzen iets te vertellen geven aan de eettafel", legt organisator Andries Tunru uit.

Het idee komt van de Amerikaanse groep 'Improv Everywhere' waarvan 200 leden onlangs vijf minuten stil bleven staan op het New York Central Station. Het startschot van deze missie, zoals de acties heten, werd gegeven door één van de leden die 'per ongeluk' een stapel papieren uit zijn handen liet vallen. In Utrecht hoopt Tunru op goede reacties. "We proberen in ieder geval niemand in de weg te staan. Het moet een grap blijven."

De Nederlander richtte Shoqs op, nadat hij zag dat Improv Anywhere via internet opriep om hun voorbeeld te volgen. "In korte tijd hebben al 226 mensen zich als lid aangemeld. We hebben echter geen idee hoeveel 'Shoq-ers' er mee zullen doen. Zeker omdat iedereen welkom is."

De grote Amerikaanse broer heeft duizenden leden en er zijn sinds 2001 al tientallen missies uitgevoerd. Zo riep Improv Anywhere op om een dag zonder broek naar het werk te gaan. Gevolg: Duizenden forenzen die broekloos in de New Yorkse metro stonden samengeperst. Ook bezochten tientallen leden een elektronicazaak met dezelfde kaki broek en blauw poloshirt als de normale medewerkers. De klanten wisten niet meer wie er écht bij de winkel werkte. De groepen kondigen deze missies nooit van tevoren aan. "Bij deze actie doen we dat wel, omdat dit onze eerste keer is. In het vervolg communiceren we alles via een ledenlijst."